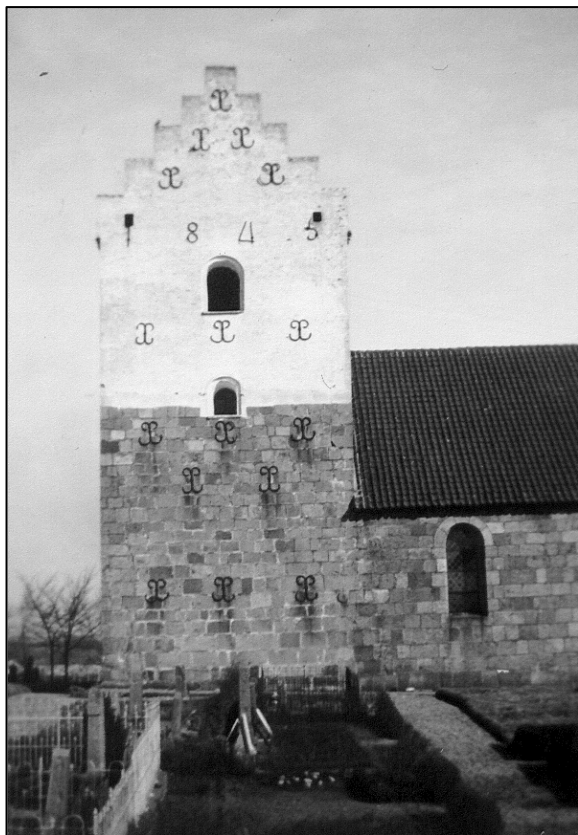

Vindevognen – kalkning af kirken før liftens tid

Skrevet 2021 med efterskrift 2023 af pensioneret murermester Søren Thrysøe (f. 1948), søn af murermester Jacob Thrysøe. Søren er 5. generation i murermesterfamilien Thrysøe

Øster Hornum Kirkes tårn fotograferet omkring 1930. Det ses, at tårnet trænger til at blive kalket. Hullerne på hver side af "1845" har en særlig betydning i denne fortælling

Søren Thrysøe (forrest) i færd med at ommure kirketårnets sydmur 2002

Lige gyldigt hvor meget eller hvor lidt arbejde der var, var én ting sikkert. Der skulle kalkes kirker hvert år i forårmånederne. Det ene år var det Øster Hornum Kirke, og året efter var det Godthåb Kirke.

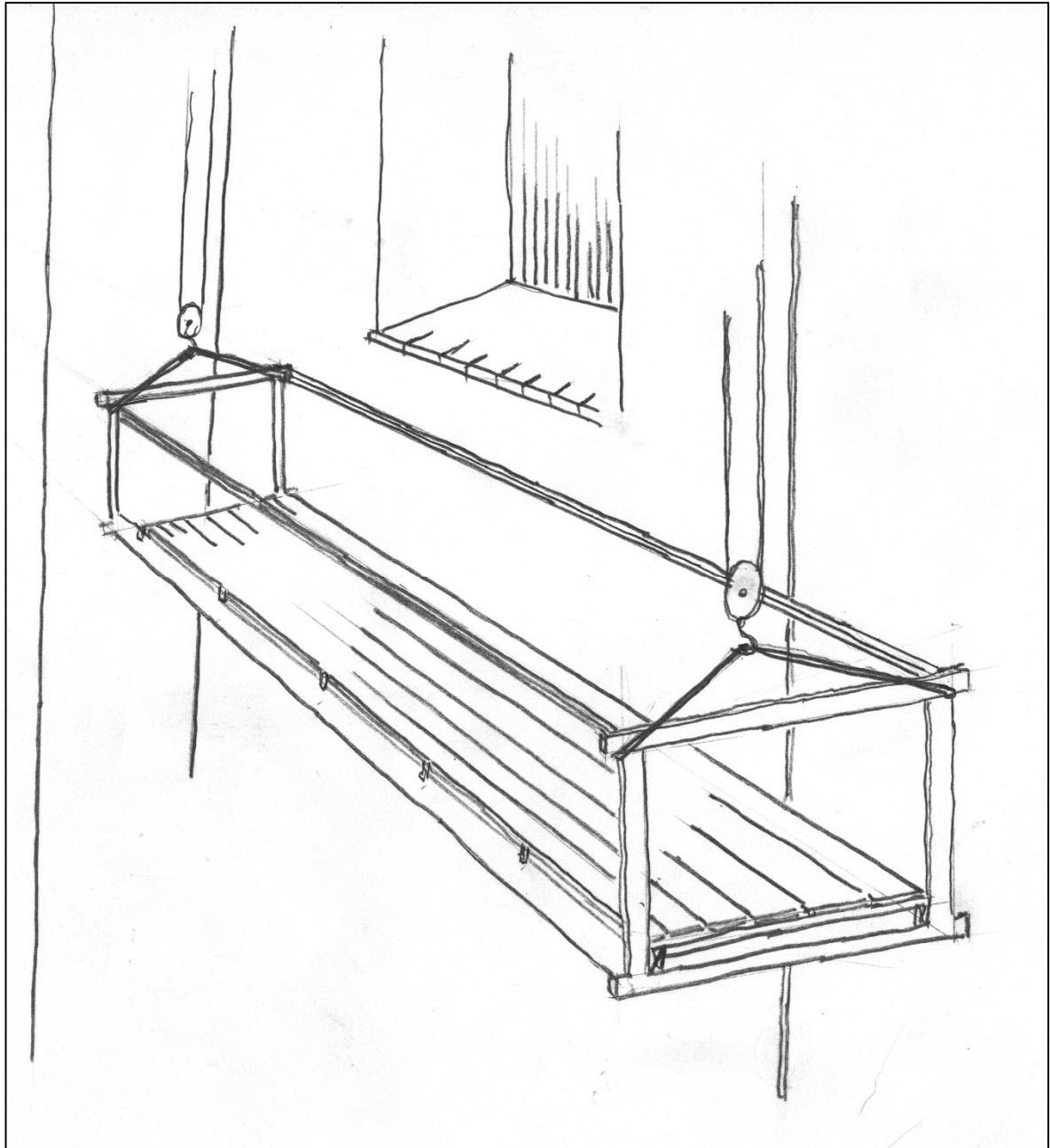
Der skulle bestilles kalk hjem. Den hjemmelavede kalk kunne ikke bruges. Den blev lavet år for år og blev brugt til at fremstille mørtel af, og så kunne den bruges til at kalke almindelige huse og gårde med. Det vil sige, at den var alt for ny til at kalke kirker. Nej, kirkekalk skulle være lagret i mindst fem år, såkaldt stampet kalk. Lagringen gjorde den betydeligt stærkere overfor vejr og vind. Sådan var det.

Foruden kalken skulle der bruges tjære til ankre, og sten og mørtel til murreparationer. Især sydsiden af tårnet i Øster Hornum var altid i en dårlig stand. Der var brugt dårligt brændte mursten ved ommuringen i 1845. Derfor var det allerede på tale at ommure sydgavlen i 1950'erne. Det blev i 2002 mig, der fik lov til at mure den om.

Tilbage til kalkningen. Så blev der holdt øje med vejrudsigten. Der skulle være tørvejr og ikke blæse for meget. Vi startede altid en mandag; så kunne vi være færdige fredag eller lørdag afhængigt af vejret. Kirken skulle stå nykalket til pinse. Kalken blev rørt op et par dage før den skulle bruges. Så var vi klar.

Tegltaget og lægter blev taget af alle fire hjørner, cirka en kvadratmeter hvert sted. Takkerne på tårnet skulle repareres og kalkes på bagsiden, og det blev gjort fra hullerne i taget. Takkerne i Øster Hornum var bedre end dem i Godthåb; her var de for smalle. I Øster Hornum kunne vi kravle fra tak til tak.

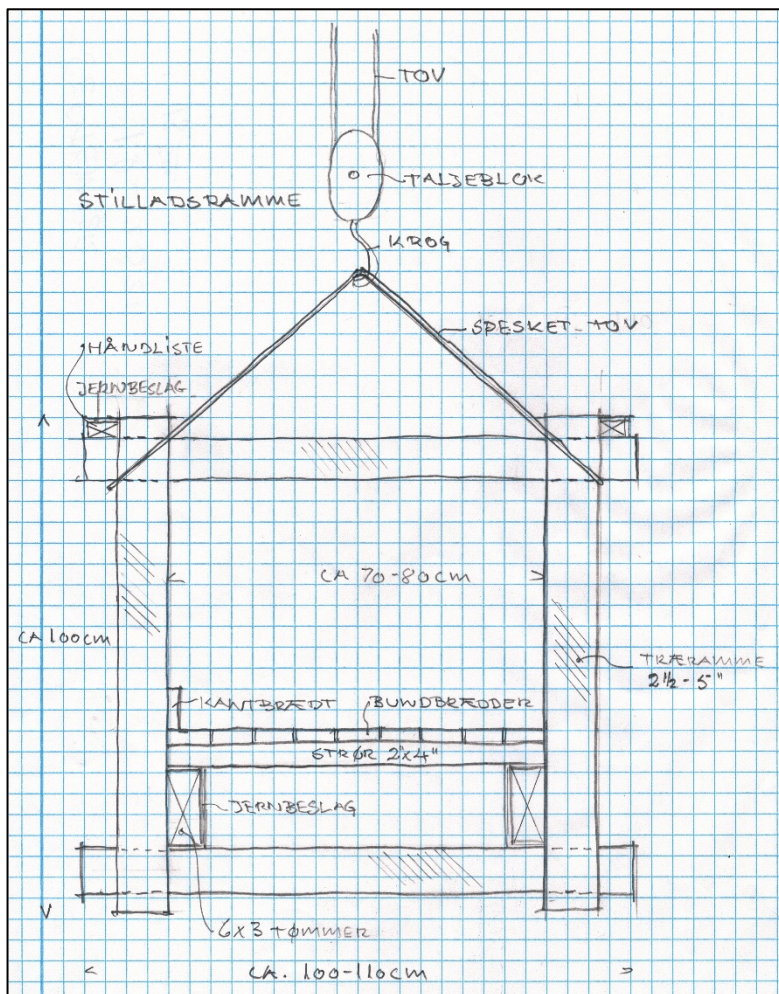
I tårnet var der på alle sider to små firkantede huller. De kan stadig ses på nordsiden af tårnet i Øster Hornum. De havde en meget vigtig funktion for kalkningen. På loftet lå der noget langt tømmer, 5 X 5 tommer. De blev stukket ud igennem hullerne, cirka en halv meter. Tømmeret blev så fastgjort til tagkonstruktionen, så det lå helt fast.

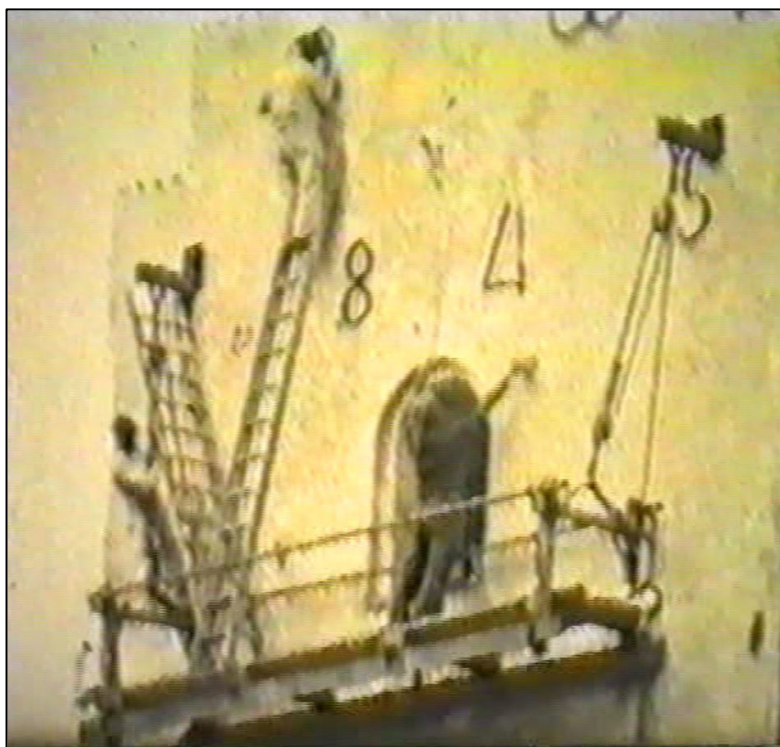
"Vindevognen", tegnet 2021 af Søren Thrysøe

På loftet i det gamle kapel i Øster Hornum lå vindevognen (vi kaldte den "vindvognen"), eller rettere de vigtigste dele af den. Den bestod af to trærammer, cirka en meter bred og en meter høj, med jernbeslag, så den kunne samles. I hver side foruden var der et firkantet jernbeslag, som passede til 6 X 3 tommers træbjælker. Bjælkerne kommer på den høje led i beslagene. Oven på lægges tværbrædder med passende afstand og oven på dem lægges der brædder, og alt sømnes sammen. Så er bunden som vi står på færdig. Foroven på rammerne er der også firkantede jernbeslag, dog knap så store. De er til gelænder (lægter).

I toppen af rammerne fastgjordes et tykt splejset tov. Til dette fastgjordes taljerne. De er hængt på kirkeloftet i Godthåb. Vi tager altid de nye fra 1938. De gamle tove har ingen alder. Taljeblokkene er af træ og tovene har en betryggende tykkelse.

Konstruktionstegning af stilladsrammerne, hvortil taljerne var fastgjort til et tykt splejset tov, tegnet af Søren Thrysøe 2021

Vindevogn og den stejle stige – der kalkes

Den øverste taljeblok med tovet bliver, med et andet tyndt reb, hejst op til bjælken, som stikker ud af muren. Da bjælken sidder et stykke nede på muren, må en person ned at stå oven på bjælken, bukke sig ned for at fastgøre taljen ud over bjælkeenden. Husk på, at bjælken er kun cirka tretten cm bred og en halv meter lang. Når nederste taljeblok er fastgjort til øjerne i rammen, er det tid til afprøvning af vindevognen. Den hejses nu cirka en halv meter fra jorden, og tre mand hopper så lidt for at se, om det hele holder. Så bliver vindevognen fra jorden hejset så højt op som muligt mod de to bjælkeender. Så skal den stærkeste op gennem tårnet, ud af glamhullet for at binde tovet fast til rammen. Så kan der kalkes.

For at nå de spidse gavle må der dog rejses den medbragt stige i selve vognen. Den står meget stejlt. Så reparerer man, så kalker man og tjærer ankre. Tovene løsnes, og man firer sig ned,

stille og roligt. Mange gange var der kun to i vognen, så var det mere besværligt at fire sig ned. Der skal to mand til at fire i hver side. Men så firer man først den ene ende cirka en halv meter og gør tovene fast. Så går man op og tager den anden ende og firer en meter. Tilbage og tager den anden ende en halv meter. Så er den vandret igen. På jorden er der altid en mand, der kan hejse materialer op.

Ved kalkning i en blæsende periode, begyndte vi tit så snart der blev lyst, da blæsten først kommer op ad dagen. Ved kalkning i blæst kunne gravstenene godt trænge til rent vand og en børste. Ligeledes kunne der komme en regnbyge, og var kalken ikke tør, regnede det af. Så var det om igen. Ingen ekstra betaling.

Stige- og stilladsfirmaet Risgaard, som lejede stiger og stilladser ud, kom i 1970'erne med en revolution. De havde set, hvordan murerne kalkede kirker rundt omkring. Der var også sket en ulykke, hvor en vindevogn ikke var sømmet ordentligt sammen. Gulvbrædderne var ikke sømmet ordentligt, og de forlod vognen. Risgaard lavede simpelthen en efterligning af vindevognen i rørmetal og med hånddrevet stålwirespil. Men stålwiren skulle også ud over bjælken. Men det blev meget nemmere at håndtere.

Nu om dage, her i april 2010, kalkes der fra lifte, hvilket har gjort arbejdet med kirkekalkning endnu mere sikkert

Efterskrift - tovværket, der blev brugt til vindevognen

Nogen tid efter jeg beskrev, hvordan man kalkede kirke fra vindevogn, indhentede fortiden mig. Jeg mødte tilfældigt en bekendt fra Godthåb. Han havde siddet i Godthåb Menighedsråd engang. Han havde læst om vindevognen, som Niels Nørgaard Nielsen har lagt ud på arkivets hjemmeside. Han kunne huske, at der dengang hang noget tovværk på kirkeloftet over skibet. Jeg gjorde mig et ærinde på Godthåb kirkegård. Graveren var i gang med noget opsugning af blade. Jeg spurgte ham, om han kendte til noget gammel tovværk på kirkeloftet. Det kunne han ikke erindre noget om. Jeg spurgte om lov til at se efter, og det måtte jeg da.

Opad den stejle vindeltrappe til tårnrummet under klokken. Det er ca. 60 år siden, jeg gik der sidst. Tårnrummet er adskilt fra hvælvingsloftet over skibet, og ganske rigtig, der hang tovene på deres søm, klar til brug. Utroligt, de ikke var kasseret.

Jeg fortalte graveren om tovene og deres brug og om jeg måtte komme og fotografere dem. Jeg fortalte Niels, (Niels Nørgaard Nielsen) han er en uvurderlig hjælp, om de genfundne kirketove i Godthåb. Han er rigtig god til at fotografere, og her er resultatet.

De første billeder er de lange tov med trætaljer, to taljer med krog på hvert tov, længde ca. 20 meter.

Så er der to på det sidste billede små sammenspiskede tov.

Det mindste er det, som skal ud over bjælkeenden, øverst oppe. Så hejser man det lange tov op. Så står min far eller min bror Hans Jørgen ned på bjælken og får krogen på taljen ind i det lille spiskede tov. Det hele foregår jo på undersiden af bjælken. Så er det lange tov klar til brug, og ligeså den anden side.

Det store spiskede tov, er det der er vist på skitserne side 2 og side 3, hvor den nederste talje hænger.

Tovet er lagt uden om rammen, hvor der foroven er fremspring i hver side. Når tovet strammes, kan det ikke glide af, og samtidig stabiliserer det "vognen" så den ikke tipper rundt.

Alder på tovene kendes ikke.